

Slutet på vänsterns idékris?

| av Stig-Björn Ljunggren

Det har inte saknats resurser, det har inte saknats begåvningar.
Men socialdemokratin har ändå haft problem med sin ideologiproduktion. Nu skall den börja tänka, nytt.

ORGANISATIONER OCH sammanslutningar måste ideologiproducera för att hålla sig kvar i samhällsdebatten. I princip finns tre olika slags ideologiproduktion.

Den enkla ideologiproduktionen använder ett enkelriktat budskap – exempelvis ledarartiklar, reklamaffischer eller flygblad. Den består av simpla signaler från en "sändare" till en "mottagare". Här gäller det ofta för sändaren att hitta olika finurliga sätt att passera mottagarens filter, ungefär som när DN-debatt regelmässigt sätter falska rubriker på debattartiklarna för att få läsarna att reagera och börja läsa.

Från politiken ser vi ofta denna typ av ideologiproduktion i samband med valrörelserna när det gäller att hitta rätt formel för att sätta dagordningen, typ "röd-grön röra" eller "vård-skola-omsorg".

Arbetarrörelsens första maj är fortfarande i hög grad är en verksamhet som använder den militära organisationsformen för sina manifestationer. Man marscherar, bär standar, spelar marschmusik, ställer upp sig framför några Generaler och avhör en förkunnelse.

Något mer avancerad är den vanliga ideologiproduktionen som försöker få till stånd en dialog mellan "sändare" och "mottagare". Exempelvis publicerar ledarsidorna gärna

brev till redaktionen – och debattsidorna är de traditionella mötesplatserna för någon slags debatt. Det klassiska torgmötet är också ett exempel på hur man försöker skapa åtminstone antydan till diskussion.

Arbetarrörelsen har på detta område Aktuellt i Politiken, Broderskap, Tidskriften Tiden, LO-tidningen, ett otal fackförbundspublikationer och andra diskussionsinriktade fora.

Slutligen har vi den kvalificerade ideologiproduktionen. Den sker i mer interaktiva och dynamiska former. Det gäller i grunden att upphäva skillnaden mellan "sändare" och "mottagare" och skapa en miljö för ömsesidighet och gemensamhetskänsla. Idealet brukar vara en studiecirkel eller ett seminarium.

KVALIFICERAD IDÉPRODUKTION

Flertalet organisationer inom arbetarrörelsen strävar åt detta håll. Från ABF till organisationen för homosexuella socialdemokrater försöker man vara samlingspunkt för kvalificerade samtal om samhällsfrågor.

En viktig komponent i den kvalificerade ideologiproduktionen är "tänk-tankarna". Här har arbetarrörelsen dock inte ansträngt sig speciellt mycket. Men nu, tjugo år efter att Timbro blommade upp, kan vi se att det börjar röra på sig

LO-sfären. Sedan några år finns LO Idédebatt som leds av Ingemar

Lindberg och Olle Sahlström, två skarpsinta, intellektuella inom rörelsen. De har genomfört det mest imponerande idéarbetet inom arbetarrörelsen på länge – den interaktiva diskussionsklubben "Samtal om rättvisa" – som engagerade människor i ett djupsamtal om viktiga samhällsfrågor.

LO Idédebatt arbetar bland annat med att försöka knyta ihop rörelsen med olika akademiska forskare. Dessutom har man decentraliserad seminarieverksamhet – förvisso håller man oftast till i Stockholm, men dyker också upp på ställen som Skövde och Halmstad. Även filmvisning och andra kulturella aktiviteter står på dagordningen.

I LO-sfären försöker man också utnyttja ny teknik för att få till stånd en dialog om demokratin och andra värdefrågor. Det är delvis ett decentraliserat arbete som inte sätter så många spår i riksmidia, men säkerligen på lite sikt skapar en grogrund för ökad politisk aktivitet.

Mycket tyder på att fackföreningsrörelsen skapar en ny politisk plattform som inte i första hand skall utnyttjas som en resurs för SAP, utan tvärtom utgöra ett alternativt politiskt instrument för fackföreningsrörelsen när det gånge inte anses tillfredställande.

Framtiden för den här typen av fackföreningsbaserade aktiviteter är ljus. Det traditionella partistödet till

Sveavägen 68. Kan en tänk-tank bygga på ruinerna från socialdemokratins agora?

SAP utgör en opinionsmässig belastning och kommer sannolikt att stegvis avvecklas. Vi kan därvidlag erinra oss att näringslivsbidragen till de borgerliga partierna stoppades i början av sjuttioalet efter kraftfull kritik – och det därmed frigjordes resurser att satsa på verksamheter som exempelvis Timbro. Vänsterframstötarna mot näringslivet blev därmed kontraproduktiva. De borgerligas kritik mot LO-pengarna kommer på samma sätt säkert att binda ris för egen rygg.

Till detta kommer att LO tvingas möte den ökade satsning på kvalificerad ideologiproduktion som SACO genomför. Ambitionen hos akademikerfacket tycks nämligen vara att slå sig fram som en av de ledande tänk-tankarna i Sverige.

LO har dock varit dåliga på att utnyttja de goda arbeten som man varit med att ta fram. Vid LO:s 100-årsjubileum presenterades exempelvis en lång rad intressanta böcker, inte minst Bo Stråths *Mellan två fonder. LO och den svenska modellen* (Atlas 1998) och Anders L Johanssons & Lars Magnussons *LO andra halvsekel. Fackföreningsrörelsen och samhället* (Atlas 1998). Men dessa har nästan alls inte fått den uppmärksamhet de förtjänar.

SSU-sfären. Från SSU har utgått en del initiativ till förnyelse av det politiska samtalet – och SSU-ordföranden som Karl-Petter Thorwald-

son och Niklas Nordström har aktivt försökt lansera begrepp som exempelvis "egenmakt".

Ur SSU återskapades – under visst motstånd – också det socialdemokratiska studentförbundet i början av 1990-talet. De anordnar seminarier och utger *Libertas*. Dessutom producerar de tillsammans med LO Idédebatt den "tunga" tidskriften *Fronesis*.

STÖD AV PARTITOPPEN

Arena-sfären. För närvarande växer det fram en ny tänk-tankverksamhet kring tidskriften *Arena*. För ett par år sedan tillkom bokförlaget Atlas och nu senast ett institut för samhällsstudier kallat "Agora".

Diskussionen om detta började redan kring 1990. Då talades om att starta något som liknade näringslivets satsning på Timbro. Projektet kallades dessutom stundtals för (S)timbro, men ändrades strax till "Arena". Av detta stora projekt bidde bara en tumme, en för all del ganska hygglig tidskrift med samma namn.

Men det var ändå ganska modest, med tanke på de storartade planer som fanns från början. Kring 1991 gick rykten om att ledande partivänner som Ingvar Carlsson och Sten Andersson understödde projektet. Före SSU-ordföranden Anna Lindh fanns dessutom med på avstånd som ett skyddshelgon. Inblandad var också Karl-Petter Thorwaldsson, Lars

Ilshammar, Håkan A. Bengtsson, Kent Carlsson, Helle Klein, Margot Wallström, Thomas Wennström och Fredrik Westander samt i viss grad undertecknad.

Jag minns ett möte våren 1991 med dåvarande partisekreteraren Bo Thoresson. Då diskuterades behovet av att skapa en socialdemokratisk debattmiljö. Det gällde att erbjuda en generös diskussionsplattform, som skulle göra såväl motstånd och se framåt, försöka attrahera begåvningarna och bejaka idémångfalden inom arbetarrörelsen.

Min egen slutsats var att socialdemokraterna borde "organisera en arena för allmänna men kvalificerade politiska samtal, för oväntade möten mellan idéer och människor".

Själv bidrog jag med att undersöka hur Timbro hade uppnått sina framgångar. Resultatet var bland annat att Timbro lyckats skapa ett nätverk för idéutbyte mellan politiskt aktiva och akademiker. Det var viktigt att understryka att Timbro inte var en enkel propaganda-apparat. Då som nu hade nämligen många inom arbetarrörelsen fått för sig att näringslivet i första hand ägnade sig åt en simpel eller vanlig ideologiproduktion. Insikten om värdet av en kvalificerad idéproduktion fanns inte. Många trodde nämligen att det räckte som statsbärande parti att ibland kalla in akademiker som rådgivare i den politiska papp-

slöjden. För partiets räkning ansågs det inte nödvändigt att hålla sig med några mer avancerade ideologiska studier.

Min egen slutsats var följande:

"Sammanfattningsvis är således Timbro-idén baserad främst på tanken att skapa en arena för redan pågående samtal, utnyttja dessa för ytterligare idégenerering och först i slutändan, och mer indirekt, skeppa iväg tankegångarna till de politiskt verksamma vid fältet."

Men vi kunde också konstatera att det mesta av vad som hände i Timbrosfären redan bedrevs inom arbetarrörelsen. Skillnaden var bara att rörelsen var dålig på att utnyttja verksamheterna politiskt. Rörelsen var fångad i vanans despoti, varför varje smådutt av resurser till en tänkt tankverksamhet riskerade att sväljas av de existerande strukturerna.

Denna analys understöddes av en ungefärlig uppskattning av vad arbetarrörelsens totala ideologiproduktion kostade – gjord av Karl-Petter Thorwaldsson. Resultatet var att arbetarrörelsen satsade i runda slängar två till tre gånger så mycket på politisk opinionsbildning som näringslivet. Men utväxlingen på dessa slantar var däremot inte speciellt hög.

Viktigt var också att en socialdemokratisk tänk-tank måste vara avskild från traditionell verksamhet. Den måste baseras på en egen prövande process, mer brain-storm än politiskt operativt, och framförallt inte bli ett parkeringshus för avsutt-na politiker. Det måste dessutom vara en långsiktig satsning – en weekend på Bommersvik räckte inte. Det behövdes en reservarmé av ideologiska tolkar som gjorde sig bekant med alternativa tankefigurer när de gamla blir föråldrade.

TROVÄRDIG FRAMTIDSSATSNING?

I detta perspektiv kan man fråga sig hur det nu egentligen blivit? Är den nybildade Agora verkligen en tro-

värdig framtidssatsning, eller är det ett konservativt partis försök att gjuta nytt vin i gamla läglar? Och varför blev det ingenting av satsningen för snart tio år sedan?

Agoras lokalitet. Till att börja med kan vi konstatera att det tagit nästan tio år för Arena att anta sina ursprungligen planerade former. De löften om en socialdemokratisk tänk-tank som ursprungligen kom från högsta ort kom på skam. Varför är ännu oklart. Något i strukturerna stretade emot. Sannolikt var det rent och skärt revirpinkande som förhindrade en bredare satsning.

Det Agora som nu växer upp har hamnat en smula vid sidan om de gängse politiska strukturerna – de håller till så mycket som två kvarter bort från herrehuset på Sveavägen 68. Agora delar lokal med tidskriften Arena och bokförlaget Atlas. De har ett ljust och luftigt kontor i hus nedanför Strindbergs Blå Torn. Där sjuder av liv och utvecklingsoptimism. Det återstår att se om det är möjligt att skapa en fräsch och nytänkande miljö.

Agoras ledning. Chef för Agora är Ursula Berge – en 34 årig fd sakkunnig i regeringskansliet och ledarskribent i Norrländska Socialdemokraten. Berge är ingen vildsint förnyare, utan lutar mer åt det traditionalistiska hållet, om nu dessa etiketter måste användas. Kanske bör hon betraktas som kulturradikal vänster med insikt om att efterkrigstidens samhälle är passerat.

Berge är dessutom vidsynt och intelligent – klarar av att på ett charmerande sätt hantera såväl råskinn från vänsterkanten som surmulna högermän. Och möjligtvis är det just den egenskapen som behövs för att Agora ska bli lyckat. Ledningen måste tas av någon som förmår att knyta många olika personligheter till verksamheten – och skapa den mångfald som krävs för att de verkligt intressanta oväntade mötena skall uppkomma.

Agoras inramning. Agora ägs av en ideell förening som finansieras bland annat av Handelstjänstemannaförbundet (HTF) och de kommunala tjänstemännen SKTF. Det är en utgångspunkt som kan verka lite tunn, men å andra sidan ska vi ha klart för oss att åtminstone SKTF tillhör ett av de fackförbund som kommit längst i sitt förnyelsearbete.

Att facket tar initiativet och inte partiet är inte så konstigt. Vi ska minnas att medan partiväsendet i all väsentlighet upprätthålls medelst bidrag från det offentliga, tvingas facket överleva via medlemsavgifter. Det gör dem "marknadskänsliga" och medlemsnära. Partiväsendet däremot är drabbat av inlärd hjälplöshet. Facket har insett värdet av långsiktig opinionsbildning, medan partierna främst tänker på nästa val, som ju är bidragsgrundande.

Agoras syfte. Syftet med Agora är att initiera en radikal debatt om välfärd, globalisering, arbetsmarknad, demokrati och värderingar. Förutom skriftutgivning ska man också ordna seminarier och stödja forskningsprojekt. Men i slutändan ska Agora faktiskt lägga konkreta politiska förslag – något som på allvar kan komma att utmana de etablerade partistrukturerna på ett fruktbart sätt.

FRI FRÅN GAMLA STRUKTURER

Slutsatsen är ändå att Agora verkar vara den rätta typen av satsning för att få upp socialdemokratin ur den ideologiska försteningen. Men observera att det är ett fackligt initiativ, inte något som partiet verkar ha önskat sig. Man kan jämföra med de drygt 50 miljoner (!) som LO skänkte till socialdemokraterna i början av 1990-talet med det speciella syftet att pengarna skulle gå till kvalificerad ideologiproduktion. Dessa slantar kom istället att användas till att underhålla existerande strukturer – inte till långsiktig opinionsbildning som från början var tänkt.

Nu ser vi att allt fler inom arbetarrörelsen verkar begripa att rörelsens problem inte har varit bristande resurser, utan snarare är det organisationen av ideologiproduktionen som varit dålig. Resurserna har funnits, men förslösats. Det har gått slentrian i verksamheten. Syftet har varit att reproducera strukturer, snarare än att försöka hålla sig vid frontlinjen av idéutvecklingen.

Att det inte är pengarna som saknats, utan ambitionerna, exemplifieras bra av den livaktiga verksamhet som bedrivs av ABF i Stockholm. Där har eldsjälar lyckats förvandla den stora pampiga byggnad mitt i Stockholm till ett mötescentrum, ett ständigt pågående seminarium istället för ett monument över 1900-talets glansdagar som vanligtvis är fallet med rörelsens lokaler.

Det har alltså egentligen inte varit något fel på volymen av den socialdemokratiska ideologiproduktionen, utan det som brustit är fokuseringen av resurserna. Nya tider kräver nya metoder.

Många inom arbetarrörelsen har förhoppningar om att Agora ska kunna ge liv till den politiska debatten och förnya självförtroendet hos ett parti som idag befinner sig på deklis. Men det finns skäl att erinra sig att nedgången knappast är en tillfällighet. Partierna är generellt gamla strukturer som idag har stora problem.

Ur socialdemokratiskt perspektiv är Agora ett projekt som sjösatts samtidigt som partiet i praktiken imploderat. Folkhemsdrömmen har havererat – partiet har inte längre någon "inre kompass". Nedskräningspolitiken har knäckt det folkliga förtroendet. Vänsterpartiet har samtidigt skickligt sadlat om från kommunism till vänstersocialism och i praktiken har vi två socialdemokratiska partier i Sverige.

Ingen av de svenska partierna är längre några folkrörelser. Medlemmar har försvunnit. Det politiska samtalet organiseras av medierna, och fristående aktörer har mycket större möjlighet än förut att få sin

röst hörd. Partismen ses över axeln av allt fler.

Kan då Agora bli ett nätverk för ett post-politiskt samhälle? För något nytt? Visst, det är inte uteslutet. Men det kräver samtidigt att Agora lyckas släppa loss från de gamla strukturerna och med frimodighet söker sig till gråzonen mellan partierna och ut till omvärlden. Uppgiften borde vara att skapa nya nätverk för politisk samverkan kring socialdemokratiska idéer i bred mening. Men om verksamheten kommer att sträva efter att hålla en gammal döende organisation vid liv, kommer det med all säkerhet att gå åt pipsvängen. Igen.

En tidskrift som heter Agora är det sista vi behöver.

Stig-Björn Ljunggren (stikkan @ljunggren.com) är socialdemokratisk idédebattör som bland annat skrivit en avhandling om moderaternas syn på staten och som driver det Internetbaserade postpolitiska nätverket Tjugo100.

Q&A med Ursula Berge

Varför har det dröjt så länge med en think tank på vänsterkanten?

– Jag tror en viktig förklaring är att det inte har varit tradition inom olika folkrörelser på vänsterkanten att förstå att politik också handlar om forskning och kunskapsinhämtning, och att det händer intressanta saker när den kunskapen förs ihop med idédebatt och leder till konkreta politiska förslag.

Dessutom tror jag att det långa socialdemokratiska regeringsinnehavet ibland har skapat en känsla inom socialdemokratin av att man inte har behövt en kun-

skapsinriktad idédebatt för att få argumentstöd för sina förslag. De gick igenom ändå. Man hade ju makten. På samma sätt tror jag man har tänkt kommunalt och regionalt.

Vilka kommer Agora att vända sig till?

– Agoras syfte är att radikalisera och vitalisera idédebatten i Sverige. Vår målgrupp är politiskt intresserade från socialliberalismen och vänsterut. Vi söker en förutsättningslös och gränsöverskridande diskussion och därmed är politiska partiers gränser alldeles för snäva för oss.

Hur behöver socialdemokratin förnya sig?

– Jag tror att det är viktigt att socialdemokratin inser att man inte sitter på alla lösningar i förväg och att allt intressant ideologiskt tänk inte redan är tänkt. Hur stora framsteg vårt samhälle än har tagit, så går det att gå vidare i positiv riktning. Vi lever inte i den bästa av alla världar med avseende på att det inte kan bli bättre.

Det behövs mindre av organisation, utdefinierande och makt-hierarkier inom socialdemokratin och mer av visioner, indefinierande och nyfikenhet.